

انجمن علمی فقه‌بزرای تطبیقی ایران

فصلنامه فقه‌بزرای تطبیقی

Volume 1, Issue 4, 2021

Intercourse with Sex Robots in the Realm of Islamic Criminal Jurisprudence

Seyed Reza Ehsanpour^{1*}

1. Assistant Professor, Department of Criminal Law, Faculty of Humanity, University of Shahed, Tehran, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Type of Article:

Original Research

Pages: 1-7

Corresponding Author's Info

ORCID: 0000-0001-9135-3968

TELL: +982151212483

Email: Ehsanpour@gmail.com

Article history:

Received: 09 Nov 2021

Revised: 09 Dec 2021

Accepted: 11 Dec 2021

Published online: 22 Dec 2021

Keywords:

Sex Robots,

Adultery,

Masturbation,

Emergency.

ABSTRACT

Man has sometimes chosen unconventional methods to satisfy his sexual instincts, including the use of sexual robots. From the perspective of criminal jurisprudence, the relationship with these robots is not included in the concept of adultery, because being human is a condition for committing adultery, but whether the adulterer is alive or dead has no effect on this ruling. But there are different opinions about Ta'zir of masturbation. The discussion of sex with robots in the field of criminal jurisprudence is the result of a logical inference from the two introductions of "sanctity of masturbation" on the one hand and the application of "sex with robots to the concept of masturbation" on the other. There is disagreement about the sanctity of masturbation. Also, the expressions of most Shiite jurists in the expressing the ruling of Ta'zir for committing masturbation is on its fulfillment with the hand or other organs of the body, in which case, sexual intercourse with robots is not an example of masturbation. However, the rule of emergency in certain circumstances can negate the sanctity of the action and even make it obligatory according to some Sunni jurists.

This is an open access article under the CC BY license.

© 2021 The Authors.

How to Cite This Article: Ehsanpour, SR (2021). "Intercourse with Sex Robots in the Realm of Islamic Criminal Jurisprudence" . *Journal of Comparative Criminal Jurisprudence*, 1(4): 1-7.

مقدمه

غریزه جنسی یکی از غرایز انسان است که همواره در طول تاریخ از دیدگاه دانشمندان و ادیان در چگونگی برخورد منطقی و اصولی برای کنترل آن و جلوگیری از طغیان و بروز مشکلات اخلاقی و اجتماعی در جوامع مورد بررسی قرار گرفته و اختلافات عمیقی در این خصوص نیز به وجود آمده و همچنان موجود است.

یکی از روش‌های مدرن ارضای تمایلات جنسی در عصر کنونی، استفاده از ربات‌های جنسی است. ربات‌های جنسی در حقیقت، گونه پیشرفته از عروسک‌ها و یا ابزارهای ارضای جنسی هستند. سابقه استفاده از ابزارهایی برای خود ارضایی، سابقه‌ای به طول تاریخ دارد و حتی به ۲۵۰۰ سال پیش در زمان یونان باستان بر می‌گردد. (Knox, 2018:1) گفته شده که استفاده از عروسک‌های جنسی در قرون اخیر منتسب به ملوانان فرانسوی و اسپانیایی در قرن شانزدهم است که با استفاده از پارچه، چرم و لباس‌های کهنه، عروسک‌هایی برای خود ارضایی ساخته بودند. (Ferguson, 2010:978) ابزارهای خود ارضایی در شکل ابتدایی آن نمونه دست‌سازی از آلت تناسلی مردانه و زنانه بود لیکن بعدها به کمک فناوری، شکل مکانیکی نیز به خود گرفت. در دهه ۱۹۷۰ استفاده گسترده از مواد اولیه مانند لاستیک و سیلیکون در تهیه مانکن‌های جنسی، ضمن ایجاد جذابیت جدید، موجب دوام بالاتر و افزایش لذت بخشی گردید و در مسیر تکامل، با تغییرات بسیاری مواجه گردید. هم اکنون نمونه‌های پیشرفته این مانکن‌ها تحت عنوان ربات‌های جنسی هوشمند، شباهت بسیار زیادی با انسان و خصوصیات و واکنش‌های انسان در مقاربت جنسی با شریک جنسی خود دارد و حتی در حین رابطه جنسی نسبت به رفتارهای طرف مقابل واکنش نشان می‌دهد و از اینرو مورد استقبال بسیاری قرار گرفته‌اند. از نمونه‌های موفق و پرطرفدار این محصولات، دختری بنام هارمونی (Harmony) محصول ۲۰۱۸ است.

ربات‌های جنسی، امروزه کارکردهای متفاوتی دارد و فارق از ویژگی تفریحی، یکی از طرق درمان بیماران با ویژگی‌های خاص نیز بوده و از جمله برای برآورده کردن تمایلات جنسی

افراد دارای معلولیت و نقص و نیز رفع خالهای عاطفی برخی بیماران روانی مورد استفاده قرار می‌گیرد. در مجموع استفاده از این عروسک‌های مدرن، ملاحظات اخلاقی بسیاری را موجب شده که پیش از این در مقاله‌ای مستقل به تفصیل مورد بحث و نظر قرار گرفته است. (احسان پور، ۱۳۹۹: ۱) هم اکنون، مشروعیت فقهی به‌کارگیری این تولیدات به صورت کلی و یا در حوزه سلامت بیماران و بررسی قابلیت تطبیق عناوین حدی و تعزیری جنسی در فقه جزای اسلام بر این موضوع، محل تأمل این نوشتار است.

این پژوهش در مقام پاسخ به این سوال است که آیا می‌توان برای استمتاع از ربات‌های موصوف (که امروزه ظاهر و کارکردی با حداکثر شباهت با نمونه‌های انسانی را دارند)، عناوین حدی نظیر زنا، لواط و مساحقه را جاری دانست و در صورت منفی بودن پاسخ، آیا این عمل، تحت عنوان تعزیری خود ارضایی (استمناء) قابل توصیف است؟ همچنین در صورت قول به حرمت عمل، آیا وصف درمانی برای مبادرت به آن و یا اضطرار ناشی از وجود نقص و معلولیت جسمانی مانع نکاح، می‌تواند موجب جواز آن گردد؟ در پاسخ به این سؤالات، این نوشتار در سه بخش ارایه می‌گردد.

۱- در امکان تحقق زنا

جرائم جنسی حدی در کتب فقها شامل زنا، لواط و مساحقه است. بحث آن است که اگر زن یا مردی که با ربات جنسی ارتباط برقرار نماید، آیا منصرف از ملاحظات و جوانب اخلاقی موضوع، رفتار ارتكابی با جرائم جنسی حدی تطبیق می‌نماید و مرتکب را می‌توان براساس یکی از جرائم صدرالذکر کیفر نمود؟ البته از آنجا که تفاوت عناوین حدی مذکور صرفاً در جنسیت شرکای جنسی است، لذا در اینجا صرفاً به عنوان حدی زنا به عنوان نمونه بسنده می‌شود.

در تعریف زنا گفته شده که «مقاربت در آلت تناسلی زن (بالغ یا غیر بالغ) است که بر وی حرام اصلی (نه عارضی مانند حیض) است. دخول به قدر حشفه محقق زنا است ولو با حائل باشد. مدخوله ممکن است عاقله یا دیوانه باشد، مکرهه باشد یا نباشد.» (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۶: ۳/۲۱۰۱) تمامی فقها

حافظون) و ۳۱ سوره نور (و یحفظوا فروجهم) توسط بسیاری از مفسران، دلیل حرمت استمناء ذکر شده است. (طبری، ۱۴۱۲: ۴/۱۸؛ ابن عطیه، ۱۴۲۲: ۱۳۶/۴؛ بغوی، ۱۴۲۰: ۳۶۰/۳؛ بقاعی، ۱۴۲۷: ۱۸۴/۵) هرچند در کلام بسیاری دیگر، صراحتی در این آیات به این عمل مشاهده نمی‌شود. (تیمی، ۱۴۲۵: ۳۹۳/۱؛ طبرانی، ۲۰۰۸: ۳۶۲/۴؛ دینوری، ۱۴۲۴: ۴۹/۲؛ جصاص، ۱۴۰۵: ۹۲/۵؛ طوسی، بی‌تا: ۳۵۰/۷) برخی از روایات نیز (حر عاملی، ۱۴۰۹: ۳۶۴/۲۸) از مبانی حرمت آن عنوان شده است. اما در تعریف و وسعت مفهوم استمناء اختلاف وجود دارد.

طرح بحث رابطه جنسی با ربات‌ها در حوزه فقه جزایی، نتیجه استنتاج منطقی از دو مقدمه «حرمت استمناء» (و مآلاً لزوم تعزیر عمل محرم) از یکسو و تطبیق «رابطه جنسی با ربات‌ها بر مفهوم استمناء» از سوی دیگر است. نگارنده، مقدمه نخست را علیرغم اشکال در مبانی آن (که خارج از حوصله این نوشتار است) فی‌الحال مفروض می‌دارد. اما درخصوص قابلیت تطبیق این عنوان، بررسی نظرات فقها در تعریف این مفهوم و سعه آن ضروری است.

در مجموع، عبارات فقه‌های شیعه در مقام بیان حکم تعزیر مرتکب استمناء از سه حال خارج نیست: اغلب از عبارت مشابه «من استمنی بیده» (محقق حلی، ۱۴۰۸: ۱۷۶/۴؛ علامه حلی، ۱۴۱۳: ۵۴۲/۳؛ سلار دیلمی، ۱۴۰۴: ۲۵۵؛ کاشف الغطاء، ۱۴۲۲: ۱۹۹/۵) یا «من استمنی بکفه» (ابوصلاح حلبی، بی‌تا: ۴۱۸) استفاده کرده‌اند. گویی که استمناء جز از طریق به‌کارگیر دست محقق نیست. این برداشت با روایت معروف «لعن الناکح بالكف» نیز همسو است. (مقدس اردبیلی، ۱۴۰۳: ۳۶۰/۱۳) برخی دیگر در کنار خودارضایی با دست، استفاده از سایر اعضای بدن فرد را نیز مورد اشاره قرار داده‌اند. (شهید ثانی، ۱۴۱۳: ۴۸/۱۵؛ موسوی سبزواری، ۱۴۱۳: ۱۵۲/۲۸؛ طباطبایی، ۱۴۱۸: ۱۶/۱۷۸؛ فاضل هندی، ۱۴۱۶: ۵۱۶/۱۰) اعضای بدن سایر افراد (غیر از همسر) برای استمناء نیز در همین حکم است. (انصاری، ۱۴۱۵: ۹۷/۳؛ روحانی، ۱۴۳۵: ۳۳۶/۳۹) غالب فقه‌های معاصر از همین تعریف تبعیت نموده‌اند. (سبحانی، ۱۴۳۲: ۳۹۶

با عباراتی مشابه، زنا را دخول آلت تناسلی مرد در آلت تناسلی زن دانسته‌اند.

درخصوص تحقق عنوان زنا بر رابطه جنسی با ربات‌ها، بررسی دو شرط «انسان بودن طرفین» و «زنده بودن مرتکب» حایز اهمیت است. به عبارت دیگر، از آنجا که ربات‌های جنسی اولاً فاقد وصف انسان و حتی فاقد جنسیت واقعی بوده و مرد یا زن بودن آنها صرفاً اعتبار می‌شود و ثانیاً این ربات‌ها، موجوداتی فاقد حیات واقعی هستند، لذا بررسی ایندو شرط در تحقق عنوان زنا راهگشا است.

از عبارات فقها مشخص می‌شود که از شرایط اساسی برای تحقق جرم زنا، انسان بودن مرتکب است. تنها انسان مذکر است که می‌تواند با انسان مؤنث دیگری که بر او حرام است، رابطه جنسی در معنای التقاء ختائین برقرار نماید. همچنین صفت بلوغ و عقل مذکور در تعریف زنا، مختص انسان است و بر حیوان و شیء صادق نیست. (که اگر قابل صدق بر حیوان نیز بود، موضوع کتاب مستقل وطی بهایم قرار می‌گرفت.) شرط زنده بودن زانیه البته در تعریف زنا مفقود است. فقها زنا با زن مرده را همانند زنا با زن زنده می‌دانند و هیچ تفاوتی در احکام حتی از باب محصن و غیر محصن نیز میان آندو قائل نشده‌اند. صاحب جواهر بر این حکم ادعای عدم خلاف نیز نموده است. (نجفی، ۱۳۶۲: ۶۴۵/۴۱)

در مجموع، انسان بودن شرط تحقق زنا است ولی زنده یا مرده بودن زانیه تأثیری در این حکم ندارد. از اینرو دخول انسان مذکر به ربات مؤنث‌نما، صرف‌نظر از وصف عدم حیات برای ربات، بدلیل فقدان شرط انسانیت، زنا محسوب نمی‌شود. حسب آنچه که گذشت، امکان تطبیق عناوین لواط و سحاق نیز در مانحن فیه وجود ندارد.

۲- در امکان تحقق استمناء

در نفس حرمت خود ارضایی تقریباً اختلافی وجود ندارد و بر آن ادعای اجماع نیز شده است. (روحانی، ۱۴۳۵: ۳۳۶/۳۹؛ طباطبایی کربلایی، ۱۴۱۸: ۱۷۸/۱۶) اغلب فقها در کتب خود عنوانی را به این موضوع اختصاص داده‌اند. (انصاری، ۱۴۱۵: ۹۵/۳) آیات ۵ سوره مومنون و ۲۹ سوره معارج (لفروجهم

استفاده از عروسک‌های جنسی در صورت تحقق وضعیت حرجی، واجب خواهد بود. هیچ کدام از فقهای شیعه متعرض این قیاس منطقی نشده‌اند. در مقابل، برخی فقهای حنفی در شریاطی این عمل را واجب دانسته‌اند. (ابن عابدین، ۱۴۲۳: ۲۷/۴)

سوم؛ در فرض بقای حرمت عمل، ورود قاعده «دفع افسد به فاسد» و یا «ارتکاب اخف ضررین» درجایی که احتمال وقوع در گناه بالاتر مانند زنا وجود دارد، مقتضی دست کم جواز عمل خواهد بود. این قول منسوب به برخی فقهای اهل سنت است که قایل به وجوب نیز شده‌اند. (ابن عابدین، ۱۴۲۳: ۲۷/۴) در روایات شیعه، ارتکاب زنا، شنیع‌تر از استمناء بیان نشده (حر عاملی، ۱۴۰۹: ۳۶۴/۲۸) تا چنین نتیجه‌ای محتمل باشد.

چهارم؛ موضوع ضرر و حرج موجب جریان قاعده، نفس یا مرض مهلک نفس است و صرف مجرد و عزوبت و فشار قوای جنسی را شامل نمی‌شود. «مثل اینکه فرد در اثر تحمل شهوت زیاد، به افسردگی شدید، جنون و مانند آن مبتلا گردد.» (هادوی تهرانی، ۱۴۰۰: ۱) در مقابل، برخی فقهای حنبلی، ترس از مرض، عدم قدرت بر ازدواج، عدم حضور زوجه و مانند آن را از مصادیق حرج دانسته‌اند. (الراغب، ۱۴۳۹: ۴۰)

پنجم؛ خوف ضرر و حرج باید قطعی و نه محتمل باشد. همچنین توسل به عروسک‌های جنسی تنها راه دفع اضطرار و رفع حرج به‌شمار آید. از اینرو چنانچه انحراف در اشتغال ذهن به مسایل جنسی، خویشتن داری، اصلاح خوراکی‌ها، صیام و نیز اکتفا به کارکرد فیزیولوژیک بدن جهت تخلیه خودکار منی بتواند موجب تخفیف تمایلات جنسی افراد گردد، «استناد به داده‌های مخدوش پزشکی جهت توجیه این مطلب معتبر نخواهد بود.» (کدیور، ۱۳۹۹: ۱)

نتیجه‌گیری

رابطه جنسی با ربات‌های شبیه انسان، به‌دلیل فقدان وصف انسان بودن ایشان، داخل در مفاهیم حدی زنا، لواط و مساحقه نیست. با این حال، درخصوص صدق استمناء اگر چه عبارات غالب فقهای شیعه بر بکارگیری دست یا اعضای بدن

روحانی، ۱۴۳۵: ۳۳۶/۳۹؛ خویی، ۱۴۱۰: ۵۶/۲) در میان فقهای اهل سنت نیز همین نظر ابراز شده است. (الزیلعی، ۱۰۰۹: ۱۶۷/۲) گروه سوم، مطلق طلب منی را به هر شکل و شیوه‌ای (لو قصد المحرم من النظر الي الأجنبي الإماء) داخل در مفهوم استمناء می‌دانند. (وجدانی فخر، ۱۳۸۴: ۵۵۴/۴) این برداشت هرچند مطابق با مفهوم لغوی استمناء است، مخالف با ضرورت اکتفاء به قدر متیقن مفاهیم جزایی می‌باشد. بعلاوه اینکه در آیات و روایات مورد استناد، به این لفظ بطور خاص نیز اشاره نشده تا بتوان به اطلاق مفهوم آن استناد جست.

به نظر می‌رسد که عبارات اغلب فقها در حرمت خودارضایی با دست یا اعضای بدن، ناظر بر غلبه استمناء از این طریق و فقدان شناخت طرق امروزی خودارضایی نزد ایشان باشد. با این حال، توسیع دایره این مفهوم به استمناء از طریق خیالی‌بافی محل تردید است. به هر روی، استمناء زمانی محقق است که موجب انزال گردد، (طوسی، ۱۴۰۰: ۷۰۹) از اینرو لمس و نظر ادوات جنسی فی‌نفسه حرام نیست مگر آنکه آن را مقدمه ارتکاب حرام بدانیم.

۳- تأثیر اضطرار و حرج بر حرمت

جریان اضطرار و مانند آن بر ارتباط با عروسک‌های جنسی، متوقف بر بیان چند نکته است:

نخست؛ اضطرار، حد جمیع محرّمات بلکه جمیع تکالیف است. (محسنی، ۱۴۲۴، ۳۸۲/۱) قاعده لاجرح نیز به همین نحو جریان دارد. اصولی‌ها در اینکه لاجرح صرفاً مجوز ترک واجبات بوده یا انجام محرّمات را نیز شامل می‌شود، اختلاف دارند. با این حال به نظر می‌رسد مقتضی دلیل ترک واجب، مانند نفی تحریم است. (حکیم، ۱۳۷۴: ۱۴: ۲۴۷) از اینرو بالجمله می‌توان گفت که حرمت استمناء با عروسک‌های جنسی در صورت استقرار اضطرار و حرج، رفع می‌شود. این نظر در میان فقهای شیعه تقریباً مطرود است لیکن برخی فقهای اهل سنت در بیان حکم استمناء قید «بلاحاجه» را اضافه نموده‌اند که استنتاج منطقی همین حکم است. (ابن مفلح، ۱۹۸۵: ۱۲۱/۶)

دوم؛ چنانچه مقتضی لاجرح را آنگونه که برخی گفته‌اند، نه صرف «رخصت» بلکه «عزیمت» بدانیم، (سبحانی، ۱۳۹۳: ۱)

- ابوالصلاح حلبی، تقی بن نجم (بی‌تا). *الكافی فی الفقه*. محقق رضا استادی، اصفهان: مکتبه الإمام أميرالمؤمنین علی (علیه السلام) العامه.

- احسان‌پور، سید رضا (۱۳۹۹). «نگرشی بر جوانب اخلاقی و حقوقی رابطه جنسی با ربات‌ها». *مجله اخلاق پزشکی*، ۱۴(۱): ۱-۱۴.

- انصاری، محمد علی (۱۴۱۵). *الموسوعه الفقهيّه الميسره*. جلد سوم، قم: مجمع الفكر الإسلامی.

- بغوی، حسین بن مسعود (۱۴۲۰). *تفسیر البغوي المسمي معالم التنزيل*. جلد سوم، بیروت: دار إحياء التراث العربی.

- بقاعی، ابراهیم بن عمر (۱۴۲۷). *نظم الدرر في تناسب الآيات و السور*. جلد پنجم، بیروت: دار الکتب العلمیه.

- تیمی، یحیی بن سلام (۱۴۲۵). *تفسیر یحیی بن سلام التیمی البصری القيروانی*. جلد اول، بیروت: دار الکتب العلمیه.

- جصاص، احمد بن علی (۱۴۰۵). *احکام القرآن (جصاص)*. جلد پنجم، بیروت: دار إحياء التراث العربی.

- جعفری لنگرودی، محمد جعفر (۱۳۸۶). *ترمینولوژی حقوقی*. جلد سوم، تهران: گنج دانش.

- حکیم، محسن (۱۳۷۴). *مستمسک عروه الوثقی*. جلد چهاردهم، قم: دار التفسیر.

- خوئی، سید ابوالقاسم (۱۴۱۰). *منهاج الصالحین*. جلد دوم، قم: مدینه العلم.

- دینوری، عبدالله بن محمد (۱۴۲۴). *تفسیر ابن وهب المسمی الواضح في تفسیر القرآن الکریم*. جلد دوم، بیروت: دار الکتب العلمیه.

- الراغب، مظهر (۱۴۳۹). *الدمی الجنسیه و ادواتها المعاصر فی میزان شریعه الاسلامیه*. قاهره: جامعه الازهر.

- روحانی، محمد صادق (۱۴۳۵). *فقه الصادق*. جلد سی و نهم، قم: آیین دانش.

در خودارضایی است لیکن به نظر می‌رسد غلبه مزبور، ناظر بر غلبه استمناع از این طریق و فقدان شناخت طرق امروزی خودارضایی نزد ایشان باشد. البته در نفس حرمت استمناع خاصه در صورت وجود ضرورت نیز اختلاف وجود دارد. برخی فقهای اهل سنت، رابطه با ربات‌های جنسی را در صورت حاجت حرام ندانسته و حتی در صورت خوف از وقوع در گناه بزرگ‌تر مانند زنا واجب نیز دانسته‌اند. این قول در میان فقهای شیعه، قایلی ندارد.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوط به اخلاق در پژوهش و نیز امانت‌داری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت گردید.

تعارض منافع: تدوین این مقاله، فاقد هرگونه تعارض منافی بوده است.

سهم نویسندگان: نگارش مقاله تماماً توسط نویسنده، آقای سید رضا احسان‌پور انجام گرفته است.

تشکر و قدردانی: از آقای دکتر جواد حبیبی که ما را در تهیه این مقاله یاری رسانده‌اند، سپاسگزاریم.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین اعتبار مالی سامان یافته است.

منابع و مأخذ

الف. منابع فارسی و عربی

- ابن عابدین، محمد امین (۱۴۲۳). *در المختار*. جلد چهارم، ریاض: دار عالم الکتب.

- ابن مفلح، محمد (۱۹۸۵). *الفروع*. جلد ششم، بیروت: عالم الکتب.

- ابن عطیه، عبدالحق بن غالب (۱۴۲۲). *المحرر الوجیز فی تفسیر الکتب العزیز*. جلد چهارم، بیروت: دار الکتب العلمیه.

- الزبلی، فخر الدین (۱۰۰۹). *تبیین الحقائق*. جلد دوم، بیروت: دار الکتب الاسلامیه.
- سبحانی تبریزی، جعفر (۱۴۳۲). *الحدود و التعزیرات فی الشریعۃ الاسلامیة الغراء*. قم: مؤسسۃ الإمام الصادق علیه السلام.
- سبحانی، جعفر (۱۳۹۳). *درس خارج اصول*. قابل بازیابی در تارنمای: <https://www.eshia.ir/feqh/archive/text/sobhani/001/93/930729/>
- سلار دیلمی، حمزه بن عبد العزیز (۱۴۰۴). *المراسم فی الفقه الإمامی*. محقق محمود بستانی، قم: منشورات الحرمین.
- شهید ثانی، زین الدین بن علی (۱۴۱۳). *مسالك الأفهام إلى تنقیح شرائع الإسلام*. جلد پانزدهم، قم: مؤسسۃ المعارف الإسلامیة.
- حر عاملی، محمد (بی تا). *وسائل الشیعة*. جلد بیست و هشتم، قم: مؤسسۃ آل البيت علیهم السلام.
- شیخ طوسی، ابو جعفر (۱۴۰۰). *النهایه فی مجرد الفقه و الفتاوی*. الطبع الثانی، بیروت: دار الکتب العربی.
- طباطبایی کربلایی، علی بن محمد علی (۱۴۱۸). *ریاض المسائل (ط. الحدیث)*. جلد شانزدهم، قم: مؤسسۃ آل البيت علیهم السلام لإحیاء التراث.
- طبرانی، سلیمان بن احمد (۲۰۰۸). *التفسیر الکبیر: تفسیر القرآن العظیم (الطبرانی)*. جلد چهارم، اردن: دار الکتب الثقافی.
- طبری، محمد بن جریر (۱۴۱۲). *جامع البیان فی تفسیر القرآن (تفسیر الطبری)*. جلد هجدهم، بیروت: دار المعرفة.
- طوسی، محمد بن حسن (بی تا). *التبیان فی تفسیر القرآن*. جلد اول، بیروت: دار إحياء التراث العربی.
- علامه حلی، حسن بن یوسف (۱۴۱۳). *قواعد الأحكام*. جلد سوم، مصحح جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، قم: دفتر انتشارات اسلامی.
- فاضل هندی، محمد بن حسن (۱۴۱۶). *كشف اللثام عن قواعد الأحكام*. جلد دهم، قم: جماعۃ المدرسین فی الحوزة العلمیة بقم.
- کاشف الغطاء، حسن (۱۴۲۲). *أنوار الفقاهة (کاشف الغطاء)*. جلد پنجم، نجف: مؤسسۃ کاشف الغطاء العامۃ.
- کدیور، محسن (۱۳۹۹). *خود ارضایی*. قابل بازیابی در تارنمای kadivar.com
- محسنی، محمد آصف (۱۴۲۴). *الفقه و مسایل طبیه*. جلد اول، قم: موسسه بوستان کتاب.
- محقق حلی، جعفر بن حسن (۱۴۰۸). *شرائع الإسلام فی مسائل الحلال و الحرام*. جلد چهارم، قم: اسماعیلیان.
- مقدس اردبیلی. (۱۴۰۳). *مجمع الفائده و البرهان*. جلد سیزدهم، قم: موسسه نشر اسلامی.
- موسوی سبزواری، عبدالاعلی (۱۴۱۳). *مهذب الأحكام فی بیان الحلال و الحرام*. جلد بیست و هشتم، قم: بی نا.
- نجفی، حسن (۱۳۶۲). *جواهر الکلام*. چاپ هفتم، جلد چهل و یکم، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- وجدانی فخر، قدرت الله (۱۳۸۴). *الجواهر الفخریة فی شرح الروضة البهیة*. جلد چهارم، قم: تبیان.
- هادوی تهرانی، مهدی (۱۴۰۰). *دروس خارج فقه*. قابل بازیابی در تارنمای Hadavi.info

ب. منابع انگلیسی

- Ferguson, A (2010). "The Sex Doll: A History". *McFarland*, 2(30): 978-989.
- Knox, P (2018). *Turns out sex bots were first dreamed up 2,500 years ago*. Available at: <https://nypost.com/2018/12/10/> (last revised: 2020)